

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2-2025
FILOLOGIYA**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

H.B.Nuriddinova	
Linguistic feature of english riddles	129
S.S.Qozaqova	
"Boburnoma" kompozitsiyasining struktural tahlili.....	133
A.M.Abjalov	
Jamoat xavfsizligi tizimida axborot texnologiyalarini joriy etishning ijtimoiy-siyosiy mohiyati	139
N.B.Xudayberganova, D.M.Yuldasheva	
Bolalar bog'chasida nutqiy o'yinlar yordamida muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish	143
G.Sh.Ergasheva	
Do'stlik va dushmanlik konseptlarining leksik-semantik tahlili: o'zbek va ingliz tillari misolida.....	147
M.A.Abdugodirova	
A comparative semantic study of the mechanisms of expressing "Irony" in English and Uzbek ..	153
M.A.Sayidova	
Xorijiy tillarni o'rganishda sun'iy intellektning ahamiyati.....	159
A.X.Шукурова	
Таҳлили қиёси вожаҳои ифодагари расму оинҳои милли дар ғўишҳои тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд	163
M.N.Xamdamova	
Yangi O'zbekiston qonunchiligida til masalasi va yurislingvistika.....	172
K.T.Sindorov	
She'riy matnning lingvopoetik tadqiqi masalalari	176
X.C.Шукурова	
Таҳлили баъзе вожаҳои лексикаи заргарӣ ва ороишӣ дар "Шоҳнома"-и Фирдавсӣ	180
Г.Р.Ташматова	
Стратегии интеграции обучения языку и предметному содержанию в развитии профессиональной коммуникативной компетенции	187
N.K.Abbasova, M.I.Abdualiyeva	
Weather and natural phenomena in english and russian proverbs: a structural analysis.....	193
N.K.Abbasova, Sh.A Anastasiya	
Integrating AI into esp course to improve language learning through smart and effective strategies	197
I.I.Po'latova	
O'zbek tilidagi evfemizmlarning badiiy asarlarda qo'llanilishi	205
O.Q.Xasanova	
So'z boyligi bilan ishlashda didaktik tamoyillarni joriy etish.....	209
K.A.Abdurashidova	
Образы в народных легендах: особенности, роль и поэтика в узбекской и английской традициях.....	213
N.A.Abdullayeva	
Implementing flipped classroom method in teaching phrasal verbs.....	219
D.Y.Kambarova	
Cutting-edge approaches to effective language teaching in the digital era	222
G.T.Khaitova	
O'zbek va ingliz tillaridagi "yaqin-uzoq" oppozitsiya komponentli frazeologik birliklar tahlili	229
M.O.Batirkhanova	
Linguocultural analysis of somatic phraseologisms in proverbs.....	233
J.A.Egamnazarov	
"Boburnoma"ning uch xil tarjimasida harbiy harakatlarni ifodalovchi fe'llarning qiyosiy tahlili.....	238
K.T.Israilova	
ijtimoiy tarmoqlar tilida muloqotning dinamik evolyutsiyasi	242
M.M.Botirova, Z.G.Qodirova	
Ta'limiy korpus lingvistikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili.....	246
F.K.Aminov	
Multimodal characteristics of women's language on instagram: a discourse analysis of digital identity and engagement strategies	250
Z.M.Sobirova	
Nutqiy tafakkurning neyropsixolingvistik tavsifi.....	254

UO'K: 494.9

**ТАҲЛИЛИ ҚИЁСИИ ВОЖАҲОИ ИФОДАГАРИ РАСМУ ОИНҲОИ МИЛЛӢ ДАР
ГӢЙИШҲОИ ТОЧИКОНИ САРИОСИЁ ВА САМАРҚАНД****САРИОСИЁ ВА САМАРҚАНД ТОЖИК ЛАҲЖАЛАРИДАГИ МИЛЛИЙ АНЪАНА ВА
МАРОСИМЛАРНИ ИФОДАЛОВЧИ ЛЕКСЕМАЛАРНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ****СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СЛОВ, ВЫРАЖАЮЩИХ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОБРЯДЫ
И ТРАДИЦИИ В ГОВОРАХ ТАДЖИКОВ САРИОСИЁ И САМАРКАНДА****COMPARATIVE ANALYSIS OF VOCABULARY REPRESENTING NATIONAL RITUALS
AND TRADITIONS IN THE DIALECTS OF THE TAJIKS OF SARIOSIYO AND SAMARKAND.****Шукурова Азиза Хайруллоевна**Докторант кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи ДДС ба номи Шароф
Рашидов**Аннотатсия**

Аз қадимулайём тоҷикони Самарқанд ва Сарисий мисли дигар халқҳои ҷаҳон дорои урфу одат ва анъанаҳои миллии хеш будаву он суннатҳои тӯли асрҳо аз насл ба насл гузашта, то ба имрӯз ба мо омада расидааст. Дар мақола таҳлили қиёсии вожаҳои ифодагари расму оинҳои миллии дар гӯйишҳои тоҷикони Сарисий ва Самарқанд баррасӣ гардидааст, зеро ин қабил вожаҳо дар лаҳҷаҳои мавриди омӯзишу таҳқиқи серистеъмолад ва чун арзиши миллии халқи тоҷик имрӯзҳо низ нуфузу қадру манзалати хешро меафзоянд. Ҳамчунин, тафовути вожаҳои ифодагари оинҳои миллии ва маросимҳои миллии ин ду диёри тоҷикнишин, ки таҷассумгари арзишҳои ахлоқӣ ва фарҳангии халқи мост, дар муқоиса ба ҳамдигар мавриди омӯзишу таҳқиқи қарор гирифтааст.

Annotatsiya

Ushbu maqolada Sariosiyo va Samarqand tojiklari shevalarida milliy urf-odat va marosimlarni ifodalovchi leksik birliklarning qiyosiy tahlili amalga oshirilgan. Tadqiqot doirasida ushbu shevalarda keng qo'llaniladigan va xalqning madaniy-ma'naviy merosi sifatida ahamiyat kasb etuvchi so'zlar lingvistik jihatdan o'rganilgan. Qadimdan Samarqand va Sariosiyo tojiklari, dunyoning boshqa xalqlari singari, o'ziga xos urf-odat va an'analarga ega bo'lib, ushbu qadriyatlar avloddan-avlodga o'tib, hozirgi kungacha etib kelgan. Shu nuqtayi nazardan, maqolada ushbu ikki hudud shevalarida milliy marosim va rasm-rusumlarni ifodalovchi leksik birliklarning farqlari tahlil qilinadi hamda ularning madaniy va lingvistik xususiyatlari ilmiy-nazariy jihatdan baholanadi.

Аннотация

В статье проведен сравнительный анализ лексики, выражающей национальные обряды и традиции в говорах таджиков Сарисий и Самарканда. Эти слова широко употребляются в изучаемых диалектах и, как часть национального наследия таджикского народа, продолжают сохранять свою значимость и культурную ценность. С древних времен таджики Самарканда и Сарисий, как и другие народы мира, имели свои обычаи и национальные традиции, которые передавались из поколения в поколение и дошли до наших дней. В этой связи в статье рассматриваются различия в лексике, обозначающей национальные обряды и церемонии в этих двух таджикоязычных регионах, поскольку она отражает нравственные и культурные ценности народа.

Abstract

This study provides a comparative linguistic analysis of lexical units denoting national customs and rituals in the dialects of Tajiks from Sariosiyo and Samarkand. The research examines lexemes that are widely used in these dialects and play a significant role in preserving the cultural and linguistic heritage of the Tajik people. Since ancient times, the Tajiks of Samarkand and Sariosiyo, like other ethnic groups, have maintained distinct customs and traditions that have been transmitted across generations and continue to retain their relevance today. From this perspective, the study explores the lexical differences in the terminology associated with national ceremonies and rituals in these two Tajik-speaking regions, assessing their linguistic and cultural characteristics within a scientific and theoretical framework.

Калидвожаҳо: маросим, урфу одат, арзишҳои миллии, анъана, тӯи, Сарисий, Самарқанд, лаҳҷа, шева, гӯйиш, ид, зиёфат, қудак, келин, домод, карнаи сурнай, қудо, мардумшиносӣ, меҳмон, шириниҳо, таом, дастурхон

Kalit so'zlar: etnolingvistika, marosim, urf-odat, milliy qadriyatlar, an'ana, to'y, Sariosiyo, Samarqand, lahja, sheva, dialekt, bayram, ziyofat, bola, kelin, kuyov, karnay va surnay, quda, mehmon, shirinliklar, taom, dasturxon

Ключевые слова: этнолингвистика, обряд, обычай, национальные ценности, традиция, свадьба, Сариосиё, Самарканд, диалект, говор, наречие, праздник, застолье, ребенок, невеста, жених, карнай и сурнай, сваты, этнография, гость, сладости, блюдо, дастархан

Key words: ritual, custom, national values, tradition, wedding, Sariosiyo, Samarkand, dialect, vernacular, linguistic variation, festivity, banquet, child, bride, groom, karnay and surnay, affinal kinship, ethnolinguistics, hospitality, confectionery, cuisine, dastarkhan.

САРСУХАН

Маросим маҷмуи амалҳои рамзие мебошад, ки муносибати мардум ва гурӯҳҳои иҷтимоиро ба падидаҳои муҳими ҳаёти фарҳангии ҷомеа муайян месозад. Ҷомеаи инсонӣ дар тӯли ҳастии худ вобаста ба ақлу заковат, таҷрибаи таърихӣ ва маърифату ҷаҳонбинии хеш баҳри маънибахшоии зиндагӣ ва рангинномаи он ҷашну маросим ва расму оинҳои зиёдро ташаккул додааст. Расму оин ва анъанаҳои миллии ин ё он халқ баробари таърихи қадима маъноӣ зиндагӣ ва ҷузъи муҳими ҳаёти мардумро ташкил медиҳад. Ягон миллате нест, ки расму оин ва маросимҳои милливу ба худ ҳосе надошта бошад, ҳарчанд анъанаҳо ҳаҷман хурд, ё бузург бошанд ҳам, арзишу аҳамияти муҳими ҳаёти доранд. Бо гузашти давра замон ва вазъи сиёсӣ иҷтимоӣ баъзе анъанаву расму маросимҳо камарзиштар, баъзеи дигарашон бошанд, мақоми волоро соҳиб мегарданд. То кадом андоза муҳимияти онҳо дар ҳаёти мардум аз тарзи муносибат ва шароити таърихӣ вобаста аст.

Бо шарофати истиқлолияти давлатамон бо ташаббуси Президенти Республикаи Ўзбекистон муҳтарам Ш.М.Мирзиёев тайи чанд соли охир на танҳо ҷашнҳои миллий, балки маросимҳои муҳталифи мардумӣ аз нав эҳё гардиданд. Гуфтан мумкин аст, ки анъана ва арзишҳои миллий, аз ҷумла расму оини миллий ба як ҷузъи ҷудонопазири маънавияти халқ табдил ёфтааст. Яке аз вижаҳои барҷастаи ин маросимҳо ва аксари онун суннатҳои дигари мо дар он ифода меёбад, ки онҳо на танҳо ормонҳои миллий ва орзуву ҳадафҳои баланди миллати моро ифода мекунад, балки таҷассумгари ормонҳои башарӣ, меҳру муҳаббат ва ишқу орзуи халқ мебошанд. Имрӯзо кишвари соҳибистиқлоламон ба маҳзари дурахшони ҷашну маросимҳост табдил ёфтааст, ки ин боиси ифтихори ҳамаи мост.

МЕТОДҲО ВА ТАҲЛИЛИ АДАБИЁТ

Расму оинҳои миллий ва анъанаву маросимҳо дар таҳкиму ҷаҳонбинӣ, рушди тафаккур, ваҳдату худшиносии миллий, дӯстӣ, рафқату ядигарфаҳмии мардум мусоидат менамояд. Миллати тоҷик чун миллати тамаддунофар ва фарҳангсоз на танҳо бо қадриносиву рушди илму маърифат, балки бо анъанаву расму оинҳои хеш ҳам дар таърих соҳибмақом гардидааст. Дар қатори дигар минтақаҳои тоҷикнишини Осиёи Миёна тоҷикони воҳаи Сариосиё ва Самарқанд низ дорои урфу одат ва анъанаҳои миллии хеш мебошанд. Қисмате аз ин урфу одат ва оинҳои миллий хусусияти умумимиллӣ касб карда бошанд, қисмати дигаре ба соҳаи ҳешутаборӣ вобастагии қавӣ дорад. Ба урфу одат ва маросимҳои миллии тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд, асосан, маросимҳои зерин дохил кардан мумкин аст: **маросими тӯйи фотиҳа, маросими тӯйи арӯсӣ, маросими Бибимушкул (ё худ мушкулкушо), маросими гаҳворабандон, маросими тӯйи ақиқа, маросими тӯйи тӯқузбарон ва маросими тӯйи суннатӣ, ҷашни Наврӯз, иди Қурбон, иди Рамазон** ва амсоли инҳо. Ҳар яки ин маросимҳо дар байни тоҷикони ин ду диёр бо шукӯҳу шаҳомати хоса гузаронда мешаванд ва рӯз аз рӯз бо анъанаву одатҳои наву побарҷо ривоҷ ёфта истодаанд.

Расму оинҳои ниёгонамон, аз ҷумла иди Наврӯз, ки дар айёми бедоршавии табиат, яъне баҳори нозанин ҷашн гирифта мешаванд, яке аз маросимҳои маълуму машҳури миллии мост, ки онро тамоми мардуми Осиёи ҷашн мегиранд. Иди Рамазон ва иди Қурбон, ки аз маросимҳои дини муқаддаси Ислом ба ҳисоб меравад, на балки иди миллии тоҷикон, балки иди миллии тамоми мусалмонони дунё мебошад. Албатта, ҳар яки ин маросимҳо қонуну қоидаҳои ба хеш хосро дорост ва мувофиқи тартибу қоида ва урфу одатҳои муқаррарӣ гузаронида мешаванд.

Дар хусуси таърихи пайдоиш ва домангустарӣ, моҳият ва аҳамияти расму оинҳои миллий муҳаққиқони зиёде аз қабيلي Р.Аҳмадов “Наврӯзи ҳуҷастапай”, “Наврӯзи оламафрӯз”, “Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ”, “Ҷойгоҳи маросим ва идҳои исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик”, Б.Баротов “Кучкак – маҳзани фарҳанги мардумӣ”,

TILSHUNOSLIK

Р.Бойбекова “Анъана ва урфу одатҳои миллии Самарқандиён”, Ф.Зехниева “Сурудҳои маросими тўйи тоҷикон”, Р.Љумъаев “Љашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор”, М.Љўраев ва Л.Худайкулова “Сурхондарё тўй маросим фолклорининг ўзига хос хусусиятлари”, А.Шукурова “Вижагиҳои гуфтугўйи тоҷикони Хуфари ноҳияи Сарйосиё”, А.Шукурова “Таҳлили лексикӣ-қийёсии вожаҳои соҳаи урфу одатҳои мардумшиносӣ дар лаҳҷаи тоҷикони Хуфари ноҳияи Сарйосиё” ва чанде дигар тавассути рисолаҳои илмӣ ва мақолаҳои ҷудогона вижагиҳои этникӣ, адабиву фарҳангӣ ва лексикӣ онро ба риштаи таҳқиқ кашидаанд, ки зимни омўзиш ва баррасии афкори андешаи мо низ чун манбаи муътамад бо истифода аз усулҳои тадқиқотӣ, аз ҷумлаи таърихиву муқоисавӣ мавриди омўзиш ба баррасии мо низ қарор гирифтаанд.

МУҲОКИМА ВА НАТИҶАҲО

Маросими **тўйи фотиҳа** байни тоҷикони Сарйосиё бо як урфу одати ба худ хос гузаронида мешавад. Мувофиқи анъана пас аз он ки падару модари арӯс ба хостгори аз ҷониби хонаводаи домодшаванда омада ризоёна медиҳанд, аз ҷониби хонаводаи домод ба хонаводаи келин тўёна, яъне ризоёна бурда мешавад. Аз тарафи домодшаванда 8-10-нафар, ба хонаи арӯс меоянд. Барои тўйи фотиҳа як сар гўсфанд, як халта биринч, сабзӣ, картошка, раван, мева ва шириноҳ, монанди: қанд, ҳалво, наво, мавиз, ғўлинг ва ғайра мебиёранд. Амали **“Ноншиканон”** як қисми таркибии тўйи фотиҳа буда, баъди тўйи фотиҳа аз ҷониби домод ба хонаводаи келин дар ҳар ид тўхфа, ё ки ҳадя бурда мешавад, ки инро дар лаҳҷаи тоҷикони Сарйосиё **“идӣ”**, ёки **“идона”** мегўянд.

Тоҷикони Самарқанд бошанд маросими тўйи фотиҳаро **“фотиҳа”**, **“тўйи фотиҳа”**, дар ноҳияи Ургут бошад, **“тўқуздиҳӣ”** меноманд. Барои боз ҳам дилнишинтар ва ҷаззобтар гардидани маросими номбурда созандагон ва раққосон барои тафсондани базм бо рақсу сурудҳои хеш даъват карда мешаванд. Дар ин маросим таомҳои гуногун ва болаззат пухта омода карда мешаванд, чоршарбат барои дастархон ва меҳмонон кашида мешавад. Доир ба ин маросим устоди соҳаи расму оинҳои мардумӣ Р.Бойбекова дар китоби “Анъана ва урфу одатҳои миллии Самарқандиён” чунин овардааст: “Пештар чоршарбат аз навҳои гуногуни ширинӣ иборат буд ва миқдори онҳо ба 40-50 хел мерасид, ки онро дар Самарқанд **“лаъликашӣ”**, дар Бухоро, Ўротеппа, Хучанд **“боркаш”** меномиданд” [1,36]. Навҳои таомҳо дар Самарқанд хеле гуногун буда, маъмултарини онҳо асосан: *оши палав, ўғро, ширбиринч, тушбера, ҳасиб, тухм, самбўса* ва ғайра мебошанд.

Манзараи дидани **махри арӯс** низ хеле ҷолиби диққат аст. “Маҳрбиниро дар Самарқанд **“бисотбинӣ”**, **“сандуқбинӣ”**, дар Ургут **“чизбинӣ”**, **“тўқузбинӣ”**, дар Кўлоб **“сарупобинӣ”**, дар Исфараву Конибодом, Ўротеппа **“чиҳозшуморӣ”**, ноҳияи Олтиариқи Фарғона **“чизнишонтяк”** меноманд. Дар вақти аз назар гузаронидани чиҳози арӯс ҳама изҳори шодӣ намуда, дар ҳаққи арӯсу домод суханҳои нек мегўянд. Чунончи, **“Ҳай-ҳай, чизҳои нағз, инҳоро пўшида даронанд, насибу рўзӣ кунад”** [1,36].

Маросими **Бибимушкул ё Мушкулкушод**. Ин маросим яке аз урфу одатҳои қадима ба ҳисоб рафта, дорои таърихи дуру дароз аст. Аз замонҳои қадим инҷониб одамон барои наҷот ёфтан аз кулфатҳо ва мушкилиҳо аз Худованди меҳрубон мадад ҷуста, **“Худой”** мекарданд. Бо мурури айём ин илтиҷоҳо бо анъана мубаддал мегардад.

Маросими **“Бибимушкул”** аз анъанаҳои оини дини зардуштӣ буда, пас аз паҳн шудани дини ислом ба хеш мазмуни исломӣ пайдо мекунад. Ин марсим, асосан, рўзҳои сешанбе ё чаҳоршанбе аз ҷониби бибиёни солхўрда, ё ки бонувони калонсоли бибиотуни деҳа гузаронида мешавад ва аз тарафи бибиотун қиссаи **“Бобои хоркан”** бо оҳанги ҳазину гуворо нақл карда мешавад. Ҳоло низ ин анъана дар байни тоҷикони ин ду диёр боқӣ мондааст.

Дар маъракаи **мушкулкушод**, ки самарқандиён онро **“Бийи сешанба”**, ё **“Бийи мушкӣ”** меноманд, асосан, 15-20 нафар занҳо иштирок мекунанд. Ин маросимро, асосан, барои раҳӣ ёфтан аз ягон мушкӣ, ё наҷот ёфтан аз ягон муаммо ва кушоиши кор мегузаронанд. “Дар ин маъракаи биби-халифаҳо ба пайғамбарамон Муҳаммад (с.а.в) салават мефиристанд. Амри маъруф намуда, бо ояту ҳадисҳо ба занҳо неку бад, гуноҳу савобро мефаҳмонанд, онҳоро ба роҳи рост ҳидоят мефармоянд” [1,64]. Ба ҷуз ин дар ин маъракаи зиёфат орошта, ба назди меҳмонҳо нон, шириниву меваю матоъ ва пул мегузоранд.

Маросими **тўйи тўқузбарон ва тўйи калон**. Дар тўйи тўқузбарон низ аз чониби хонаводаи домод ба хонадони арӯс барои арӯс як ё ду сандуқ либосворӣ, зару зевар, тилловорӣ ва инчунин асбобу анҷоми тўй фиристода мешавад. Дар маросими тўйи тўқузбарон низ ҳамчун тўйи фотиҳа аз чониби хонаводаи домодшаванда ба хонаводаи арӯс маҳсулоти хӯрокворӣ: як халта биринҷ, равшан, сабзӣ, пиёз, картошка, меваҳо, шириниҳо ва дигар намуди ғизоҳо фиристода мешавад. Аз тўйи калон як рӯз пеш бошад, аз хонаводаи арӯс ба хонаи домод **“чомапӯшон”** баҳри домод сарулибосу чомаи домодӣ бурда мешавад. Дар тўйи калон домод бо садои карнаю сурнай ба хонаи арӯс меояд. Бо баробари омадани домод ба зерӣ пойи ӯ пойндоз меандозанд. **Пояндозкашӣ** низ як анъанаест, ки аз чониби ҷураҳои домод ба амал оварда мешавад. Мувафиқи ин анъана агар кадоме аз ҷураҳои домод соҳиби пойндоз шавад, навбати **“зангирӣ”** гӯё ба ӯ мерасидааст. Сипас, домод арӯсро ба хонаи хеш мебарад ва қисми дигари тўй дар хонаи домод мегузарад.

Дар анъанаи тоҷикони самарқандиён бошад маросими **тўйи тўқузбарон** бо тўйи фотиҳа дар як рӯз гузаронида мешавад. Имрӯзҳо аз сабабе, ки тўйи фотиҳа ва тўқузбарон дар тарабхонаҳо гузаронида мешавад, ба ҷои маҳсулоти тўй маблағи муайян дода мешавад. Дар тағи дари тарабхона хешовандони арӯс қудохоро бо хушу хурсандӣ дар даст лаълӣ бо шириниҳо пешвоз мегиранд. Дар байни тоҷикони ин диёр боз як анъанае вучуд дорад, ки ҳангоми пешвоз гирифтани қудох ба пешонашон орд мемоланд. Ин маънои онро дорад, ки зиндагии навхонадорон ширин гузашта, ояндаи бахту иқболашон ҳамчун орд сафед гардад. Дастурхони пурнозу неъмат орошта мешавад. Пеш аз саршавии базм аз мӯйсафедони дунёдида дуои неку хайр дар ҳаққи навхонадорон ва ватани соҳибистиклоламон гирифта шуда, бо баробари ин, дар ҳаққи гузаштагон ҳам расми дуои фотиҳаро ба ҷо меоранд. Ба мардони калонсол дутой нон, буридаи нони ноншиканон ва шириниҳо ба рӯймолча баста медиҳанд. Барои оилаи қудо низ нон, кулчаҳо, фатир, шириниҳо, тухм, гӯшти яхна дар лаълӣ мефиристанд. Ба занҳои ба базм ташриффармуда низ дутоғӣ нон, шириниҳо ва аз буридаи нони фотиҳа тақсим мекунанд. Дар охири маросим бошад, модари домод ба ҳамаи меҳмонҳо ҳамчун ҳадя дастархон, сачоқи нав, ё ягон чизи дигар медиҳад. Пас аз он, ки базм дар тарабхона анҷом меёбад, 10-15 нафар занон, ду нафар ҷавонписарон сандуқро ба хонаи арӯс мебаранд. Ҳалқаи сандуқро бо меваҳои шохчадор оро медиҳанд, то ҳаёти ҷавонон пурсамар шавад, яъне соҳиби фарзандони ширин гарданд. Ба ҷавононе, ки сандуқро меоранд, дутоғӣ нонро дар рӯймолча баста медиҳанд. Дар он ҷо низ барои занҳо дастурхони пурнозу неъмат орошта мешавад. Дуто ҷавонзан сарпоҳои дар сандуқ баҳри арӯс овардаашонро гирифта як-як ба ҳозирин нишон медиҳад. Пас аз он модари домод ба арӯси оянда гул ва ангуштарӣ, ҳалқа ва ё занҷирро ҳадя карда, аз рухсори ӯ мебӯсад. Дар сандуқ барои арӯс ҳамаи сарпо мавҷуд буда, аз ҷумла барои хонаводаи ӯ низ сарулибосҳо оварда шудаанд. Бо ҳамроҳии сандуқ нон, ҳалваи кунҷит меоранд, ки онро ба ҳаққу ҳамсоя ва хешовандон тақсим мекунанд. “Саромадони рӯзгоридаву таҷрибаандӯхтаи мо мегуфтанд, ки чизу чора ва ҷиҳоз муҳим нест, Худо бахташонро диҳад. Рӯз аз рӯз матоъҳои нав баромада истодааст, дилхоҳашонро гирифта пӯшанд” [1.38.]

Дар бобати муносибатҳои қудодорӣ низ бо эҳтиёткорӣ ва муросаву мадуро муносибат намудан оқибатҳои хубу судбахшро дорост. Ва ин муносибат ба ҳаёти навҷавонон низ таъсири хешро мерасонад. Ба қавле, дар урфияти халқ чунин мақоле вучуд дорад, ки гӯё “Дар осмон Худову дар замин қудо ҳукмронӣ мекунанд.” Дар ин бора дар китоби “Анъана ва урфу одатҳои Самарқандиён”-и Р. Бойбекова чунин оварда шудааст: “Бояд ба расму одатҳои қудодорӣ тарафайн бо андешаву мулоҳиза, бо сабру таҳаммул рафтор намояд. Чунки муносибати неки байни қудох омилҳои асосии мустаҳкамии оилаи навхонадорон аст. Ба туфайли фарзанди дилбандашон қудо шахси аз ҳама наздиктаринашон ба шумор меравад. Бояд ҳар доим якдигарро ҳурмату эҳтиром намоянд” [1. 38.]

Албатта, дар ҳар урфу одат ва маросимҳои умумимилливу оилавӣ калима ва ибораҳои дучор шудан мумкин аст, ки ифодакунандаи мафҳумҳои мебошанд, ки фақат ба ҳамон маросим хос аст. Агар ба тўйи арӯсии тоҷикони Сарисий ва Самарқанд таваҷҷуҳ фармоем, як мафҳум бо вожаҳои мухталиф ва ё муродифоти он ифода мегарданд:

TILSHUNOSLIK

Тоҷикони Сариосиё	Тоҷикони Самарқанд
хостгорӣ	завҷигӣ
кудо	кудохола
фотиҳа	фотиҳатӯӣ
келин	арӯс
рӯбинон	рӯбинак
хушдоман	модарарӯс
хусур	падарарӯс
қайнсингил	хоҳарарӯс
кайит	сарпо
ашӯлахон	базмчӣ
пояндозкашӣ	пайандозкашӣ
қалин (ширпулӣ)	қалин
идӣ	идӣ

Маросими **тӯйи суннатӣ** низ қариб дар ҳама ғушаву канори ноҳияи Сариосиё як хел гузаронида мешавад. Мувофиқи анъана писарчаи суннатшавандаро аз хонаи бобою биби модарӣ ва падариашон бо садои карнаю сурнай мебаранд. Ин анъанаро дар лаҳҷаи тоҷикони Хуфари Сариосиё **“Бачагурезонак”** мегӯянд. Соҳибони хона ба халқ ош дода, ба набераи худ ва падару модари ӯ либосҳои нав мепӯшонанд. Рақсу бозӣ мекунад ва суннатшавандаро ба той (аспи аробадор) нишонда, тамоми деҳаро давр мезананд ва ба халқ тӯйи суннатӣ қардани набераашонро маълум мекунад. Ин анъана на балки дар байни мардуми тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд, балки дар тамоми ғушаву канори кишварамон арзи вучуд дорад.

Субҳи дигарон ҳамон рӯз тӯйи **“оши наҳор”** ташкил карда, ба тамоми мардум, хурду калони деҳа ва хешу табор ош медиҳанд. Ин анъанаро дар тӯйҳои арӯсӣ низ то ба имрӯз давом карда истодааст.

Ин маросим дар байни тоҷикони Самарқанд низ ба таври васеъ ҷашн гирифта шуда, бо лексемаҳои **“тӯйи хатна”**, **“хатнасур”** ном бурда мешаванд. Қобили қайд аст, ки пас аз он ки дини ислом ба диёри мо паҳн мегардад, иҷро намудани амалҳои суннат чун ид ба анъана мубаддал мегардад. Тӯйи хатнасур, ки онро бо ибораи **“ҳалол намудани даст”** ном мебаранд, яке аз шартҳои асосии дини ислом мебошад. Яке аз қисмҳои таркибии тӯйи хатнасур дар байни тоҷикони Самарқанд маросими **“маслиҳат оши”**, **“маслиҳат”**, **“тақлиф намудани меҳмонон”**, **“ташкил намудани зиёфат”** ва гузаронидани базму шодӣ ва рақсу бозӣ, ки инро дар лаҳҷаи самарқандиён **“усул”** низ меноманд, мебошад. Оид ба лексемаи тӯйи хатнасур устоди донишгоҳи давлатии Самарқанд А.Хонхӯчаева дар рисолаи “Халқ маросимларига оид лексемалар” чунин овардаанд: “Дар шеваи тоҷикони Самарқанд тӯйи суннати бо лексемаҳои “тӯйи хатна”, “хатнасур”, “суннаттӯй”, “писартӯй” номбар мекунад. Чи хеле ки аз таърих маълум аст, дар ин маросим падару модар ба халқ дастурхони пурнозу неъмат оро дода, таомҳои гуногун тайёр мекунад. Меҳмонони аз дуру наздик омада аз ин таомҳо тановул карда, дар ҳаққи соҳибони тӯй дуо мекунад. Ва баҳри ба камолрасии писарчаи суннатшаванда низ дуо мекунад” [2. 20].

Маросими **“Ғаҳворанбандон”** ҳоло дар бисёр маҳалҳои тоҷикнишини ноҳияи Сариосиё гузаронда мешавад. Мувофиқи анъана бобою биби модари кӯдак пас аз ба дунё омадани тифли навзод барои набераи худ ғаҳвораи нав мебаранд. Ин маросимро одатан ҳангоми ба дунё омадани фарзанди нахустин мегузаронанд. Бо ҳамроҳии ғаҳвора барои кӯдак як сандуқ либосҳои нав, бозичаҳо, кати бачагона ва барои падару модари кӯдак **сарупо** (либосворӣ) мегиранд. Дар ин маросим аз ҷониби бибиҳои рӯзгордида кӯдакро бо ҳазорон орзуву умедҳои нек ба ғаҳвора мебаранд ва ба зери болини ӯ корд мегузоранд, ки он маънои серризи шуда воя расидани кӯдакро ифода мекунад.

Дар маросимҳое, ки зикрашон дар боло рафт, калимаҳои мансуб ба урфу одат низ вучуд доранд, ки онро вожаҳои мардумшиносӣ низ меноманд. Онҳо асосан урфу одат ва оинҳои миллиро дар сифати вожаҳои алоҳида ифода мекунад, ки ин калимаҳо дар лаҳҷаҳои мазкур мавқеи ба худ хосро доранд. Ин нави вожаҳо дар лаҳҷаи тоҷикони ҳар ду диёр –

Сариосиё ва Самарқанд серистеъмол буда, то ба имрӯз нуфузи хешро нигоҳ дошта омадаанд. Оиди маросими гаҳворанбандон А.Хонхӯчаева дар рисолаи “Халқ маросимларига оид этнографик лексемалар” чунин меоранд: “Аз рӯи одат дар Самарқанд кӯдакро бибиҳои табаррук ба гаҳвора мебанданд. Аввало муборакбод карда мешавад: “Ин як амри аз ҳама зебо, саломатӣ, некӯахлоқии фазои хушбахтии хона ва баракотҳои оилаи имрӯза мебошад. Бигуздор Худо кӯдаки навзодро ба ҳаёт бо иродаи нек ҳидоят кунад, ба таври оқилона ва бозғиштиёна инкишоф ёбад ва аз волидонаш лаззат барад” [2.15]. Дар ин маросим байни тоҷикони Самарқанд ҳам чун тоҷикони Сариосиё вақти ба гаҳвора бастанӣ кӯдак барои серризуку сердавлат гардидани навзод дуо намуда, ба қисми сари гаҳвора қайроқсанг, ва корд мегуздоранд, ки ифодагари маъноҳои аз хавфу хатарҳо эмин мондан ва аз чашми бад ҳифз намуданро дорад. Ба рӯи гаҳвора бо ниятҳои нек дастархони қуроқӣ мебароянд, ба ҳаққу ҳамсояҳо ва хешовандон бӯғирсоқҳои гарм пухта тақсим мекунанд. Баъзеҳо дар ин рӯз маросими “**ақиқа**”-ро низ мегузаронанд ва ба иштироккунандагони маросим гӯшти гӯсфанд ва бӯғирсоқро тақсим мекунанд. Пас аз он ки кӯдакро ба гаҳвора мебаранд, аз ҷониби модари кӯдак суруди “**алла**” бо оҳанги ширину гуворо хонда мешавад. Ва шундани ин оҳанги ширину гуворо ба кӯдак як ҷаҳон оромӣ бахшида, бо фароғат ба ҳоби ноз меравад.

Вожаҳои, ки дар **тӯйи арӯсӣ**, **тӯйи тӯкуз**, **тӯйи калон** марида истифода аст, бо баробари калимаҳои ҳоси лаҳҷаи тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд будан, вожаҳои умумистеъмолӣ низ мебошанд, ки баъзеи онҳо дар забони адабӣ низ мавриди истифода қарор мегиранд. Вожаҳои марбут ба маросимҳои мазкурро метавон чунин шарҳ дод:

Ҷавчигӣ - хостгорӣ рафтан, сарашро бастан, номзад кардан;

Ноншиканӣ - маросими ноншиканон, ки дар тӯйи фотиҳа гузаронида мешавад;

Ризоёна - ба сифати розигӣ хонаводаи келин дастархони хостгорҳоро қабул мекунанд ва рамзи ризогӣ рӯймолчаи сафед медиҳад;

Фотиҳа - маросими тӯйи фотиҳа, ки дар боло гуфта гузаштем;

Идӣ - ҳадяест аз ҷониби хонаводаи домод ва он дар рӯзҳои иду арафа баҳри арӯс ба хонадони арӯшаванда фиристода мешавад;

Тӯкузбарон - маросимест, ки аз ҷониби хешу табори домод ба хонаводаи арӯс сарупо, либосҳои нав ва матоъҳои зебо фиристода мешавад;

Никоҳ (косаи об) - оби никоҳе, ки пас аз хондани хутбаи никоҳ аз ҷониби домулло ба арӯсу домод нӯшонида мешавад;

Қалин - миқдори муайяни маблағе, ки аз ҷониби домод ба модари арӯс дода мешавад. Дар лаҳҷаи тоҷикони Сариосиё инро **ширпулӣ** низ мегӯянд;

Борбарон - маросимест, ки як рӯз пеш аз тӯйи арӯсӣ аз ҷониби хешони арӯс ба хонаводаи домод ҷиҳозҳои арӯс фиристода мешавад;

Кайит - ҳамаи сарупо ва асбобу анҷоми рӯзгор, ки аз ҷониби волидони арӯс ба фарзанди хеш дода мешаванд;

Пояндоз - матое мебошад, ки дар хонаи арӯс рӯзи тӯй зери пойи домод партофта мешавад;

Арғамчинбандӣ - анъанаест, ки аз ҷониби ҳамдеҳагон ҳангоми арӯсро бурдани домод пеши роҳи ўро бо арғамчин мебаранд. Ба шарте ки агар ҷониби домод маблағи дилхоҳашонро диҳанд, арғамчинро мекушоянд ва барои ба хонаи домод бурдани арӯс роҳ медиҳанд.

Рӯбинон – маросимест, ки дар рӯзи тӯйи арӯсӣ баъди ба хонаи домод овардани арӯс гузаронида мешавад. Дар ин маросим аз ҷониби хешони наздики домод ба арӯшаванда ҳадяҳо супорида мешавад. Баъди ҳадя супурдан рӯи арӯсро мебинанд, ки дар лаҳҷаи мазкур ин маросимро **рӯбинон** мегӯянд. Маросими рӯбинон дар Самарқанд ҳам дар хонаи келин ва ҳам дар хонаи домод гузаронида мешавад. Хешони арӯс низ дар ин маросим ба арӯшаванда тилловорӣ ва ҳадяҳои қиматбаҳо медиҳанд. Аммо дар байни тоҷикони Сариосиё ин маросим танҳо дар хонаи домод гузаронида мешавад, ки бо ин ҷиҳати хеш аз тоҷикони Самарқанд тафовут дорад.

Домодталвон – ин маросиме мебошад, ки баъд аз маросими тӯйи калон падару модари арӯс домодшаванда ва хешони ўро ба хонадонашон даъват мекунанд ва ба онҳо зиёфат медиҳанд.

TILSHUNOSLIK

Додаталвон – ин маросиме мебошад, ки пас аз тӯи арӯсӣ дар муддати дилхоҳи муайян падари арӯсро ба хонаи домод даъват мекунанд. Гӯё дар байни халқ имрӯз ақидае вучуд дорад, ки то падари арӯсро даъватнакунанд, ӯ ба хонаи духтари худ намеравад. Танҳо пас аз маросими “додаталвон” ӯ метавонад ба хонаи духтараш равад.

Акнун бошад дар бораи маросимҳои миллӣ ва динӣ, ки дар байни тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд ҳамчун як анъана бо шукӯҳу таровати хоса ҳар сол гузаронида мешавад, маълумот меорем. Ба ин анъана ва маросимҳои идҳои Наврӯз, Қурбон, Рамазон, анъанаи маросими дафн ва зиёрати қабристон ва монанди инҳоро мисол овардан мумкин аст.

Наврӯз яке аз идҳои қадимтарини тоҷикон аст, ки таърихи 5-ҳазорсола дорад. Ин ид дар Тоҷикистон, Ўзбекистон, Эрон, Озарбойҷон, Афғонистон, Покистон ба таври васеъ пешвоз гирифта мешавад. Иди Наврӯзро санаи 21-уми март, ки ба баробаршавии шабу рӯз рост меояд, ҷашн мегиранд. Дар бораи иди Наврӯз ва пайдоиши он дар асарҳои Фирдавсӣ, Берунӣ, Маҳмуд Қошғарӣ, Унсурӣ маълумотҳои ҷолиби диққат оварда шудаанд. Аз ҷумла, Умари Хайём ва Ҳаким Тирмизӣ рисолае бо номи “Наврӯзнама” навиштаанд [3]. Шоири асри XX Нақибхон Туғрал низ маснавии “Наврӯзнама” дорад [4]. Иди Наврӯз иди қадимӣ ва анъанавии мардуми эронинажод буда, ба аввали солшумории шамсӣ 1-уми фарвардин (аввали ҳамал), ки баробар ба 21-марти соли мелодӣ аст, рост меояд. Наврӯз ҷашни шукуфоиву зебӣ, ғайзу нишот, ҷашни эҳёи инсонӣ табиат мебошад. Таърихи ташаккули иди Наврӯз, бо бедоршавии табиати хуфта дар баҳорон, пас аз зимистон фаро мерасад, вобаста аст. Хони наврӯзиро бо ҳафт навъи неъмат, ки бо ҳарфи “син” (сирко, сабза, сумок, санҷид, сир, сипанд, себ) оғоз мешавад, оро медиҳанд. Дар аксари хонаводаҳо бошад, ба ҷои сипанд ва сумок, сабза, суманак, ё самбӯса низ гузошта мешаванд. Муждаи баҳор гули бойчечак аст. Ин гулро, ки гули ях низ меноманд, аз байни гулу гиёҳҳо аввалин шуда мерӯяд ва ба мардум як ҷаҳон шодиву фараҳ меорад. Оид ба гули бойчечак ва наврӯзи самарқандиён Р. Бойбекова дар китоби “Анъана ва урфу одатҳои миллии Самарқандиён”-и чунин меорад: “Пештар охири моҳи феврал ҳамин, ки ҳаво каме гарм шуд, гули бойчечак аз байни яху барфҳо мебаромад. Бачаҳо аз дашту доманаҳои кӯҳ бойчечакро чинда меомаданд. Баъд 10-15 нафар шуда, бегоҳирузӣ барои мардумро аз омадани фасли баҳор хабардор кардан, яъне ба бойчечакгӯӣ мебаромаданд. Суруди “Бойчечак” дар Самарқанд маъмул буда, дар бисёр китобҳои фолклорӣ ҷой гирифтааст, ки матни он чунин мебошад:

Соли нав ояд некхислат, бойчечак,

Ба мардум орад саодат, бойчечак.

Бойчечак, бойчечак.

Барои кишту кори деҳқон,

Иқлими хуб диҳад Худочон.

Бойчечак, бойчечак...[1, 89-91]

Дар гузашта бо таманнои он ки тамоми сол Парвардигор ризқу рӯзии фаровон ато фармояд, бегоҳии шаби соли нав – Наврӯз, ҳамаи дег, сатил, тағораҳоро пур аз об мекарданд. Назар ба ғуфтаи Р. Бойбекова дар “Дар байни мардуми Самарқанди бостонӣ ривояте ҳаст, ки гӯё дар шаби Наврӯз ба ҷӯи Оби раҳмат раҳмати Офаридгор меборад. Соҳибқирон Амир Темур ба ин чиз шавқмандӣ зоҳир намуда, бегоҳи иди Наврӯз фармудааст, ки сар то сари ҷӯи Оби раҳматро бо тунука пӯшонанд. Бо вучуди ин пагоҳӣ дидаанд, ки бо қудрати Офаридгор тунукаҳо чунон аҷоиб сӯрох шудаасту ба ҷӯи раҳмати Худованд боридааст”[1. 94]

Мардуми деҳот вобаста ба фарорасии иди Наврӯз фолномаҳое доранд, ки он ба ҷӣ тарз гузаштани сол башорат медиҳад. Аз ҷумла, агар соли гов ворид шавад, дар байни халқ ақидае вучуд дорад, ки гӯё дар мамлакат ҷанг мешавад. Агар соли мурғ биёяд, дар мамлакат ризқ бисёр шуда, мардум серризқ ва бадавлат мегарданд. Агар соли моҳӣ биёяд, боронгарӣ зиёд мешавад ва ҳосил зиёд мегардад. Агар соли хук ояд, дар ҳамон сол фитнаву найранг зиёд гардида, байни мардум фиребгарӣ авҷ мегирад. Ба ҷуз инҳо дар иди Наврӯз таъми наврӯзӣ бо номи “Сумалак” пухта мешавад.

Ба ҷуз ин, дар иди Наврӯз сайлҳои наврӯзӣ низ гузаронида мешавад ва дар он ҳар хел бозиҳоро ташкил мекунанд. Оид ба ин сайлҳои наврӯзӣ Б.Баротов дар китоби “Кӯчак маҳзани фарҳанги мардумӣ”-и чунин меорад: “Наврӯзро бо сайли баҳорӣ ид намуда, дар

давоми сайл бозии варзишии “Гӯштини миллӣ”, ё худ “Гӯштингирӣ” ташкил намуда, ба ғолибҳо тӯхфаҳо дода мешавад. Дар давоми гӯштин ҳар як кас барои гӯштингир мукофот мегузорад. Ин мукофотро дар шеваи Кӯштак “**меҳмон келди**” мегӯянд. Аз тарафи бакавулҳои давра бо овози баланд: **“дар байни гӯштини фалончаҳо аз тарафи фалонча, фалон қадар пул, “меҳмон келди” гузошта шуд”** -гӯён ҷар меандозанд [5. 13].

Иди Қурбон ва **Рамазон** яке аз ҷашнҳои фархундаи тамоми мусалмонони рӯи дунё буда, дар он амалҳои ҳаҷ ва қурбонӣ ба ҷо оварда мешавад:

**Иди Қурбон омаду қурбонӣ кардан лозим аст,
Бепарастору бекасонро бонӣ кардан лозим аст.
Беваю бечораро аҳвол пурсидан равост,
Хастаю беморонро аёдат кардан лозим аст** [1. 97].

Ин анъанаи нек дар байни ҳамзамонони мо ба як шукӯҳу таровати хоса ва ҳимматбаландиву саховатпешагӣ ҷашн гирифта мешавад. Дар ин рӯзҳои фараҳбахш ба оилаҳои камбизоат, یتимону бепарасторон ва мӯҳтоҷон кӯмакҳои инсонпарварона дода мешавад. Аз ҳоли онҳо хабар гирифта мешавад. Шахсони доро ва сарватманд ҳамчун савоб ба мӯҳтоҷон идона дода, аз ҳолу зиндагонии онҳо хабардор мешаванд. Боз як анъанаи иди Қурбон, ин гузаронидани маросими **қурбонӣ** мебошад. Мувофиқи анъана шахсоне, ки аз эҳтиёҷи зиндагии хеш моли зиёдатӣ доранд, яъне қарздор нестанд, метавонанд, қурбонӣ гузаронанд ва хешу ақраба ва наздикони хешро ба хонаи худ даъват карда зиёфат диҳанд. Меҳмонони ҷамъомада аз гӯшти қурбонӣ тановул намуда, дар ҳаққи соҳиби хона дуо мекунанд. Ин анъана ҳам дар байни тоҷикони Самарқанд ва ҳам тоҷикони Сариосиё аз қадим инҷониб гузаронида меоянд. Қурбониро асосан аз барои Аллоҳ мекунанд ва гӯшти онро ба се қисм тақсим карда, як қисми онро барои аҳли хонаводаи хеш, қисми дигарашро ба мӯҳтоҷону мискинон ва қисми сеюмашро ба хешовандон тақсим карда медиҳанд. Дар ин ид шахсоне, ки нисбати якдигар кинаву ҳасад доранд, ошӣ мешаванд ва кинаву бухло аз дил дур мекунанд: “Дигар аз фазилатҳои неки инсонӣ, низ дар ҳамин рӯз ошкор мегардид. Баъзеҳо нисбати касе дар дил кинаву хусумат дошта, ба ҳамон одам ногап бошанд, ҳамин рӯз ҳамаи кинаву адоватро фаромӯш карда, ба ҳамдигар аҳлу тифоқ мегарданд [1. 98].

Боз яке аз ҳислатҳои неки мардуми мо дар ин ид дар он мебошад, ки хонаву ҳавлиро рӯфта, деғу табақ ва зарфҳоро шуста тоза мекунанд. Ба тозагии сарулибос низ эътибори калон медиҳанд. Зеро, дар байни бибиёни солхӯрдаи рӯзгордидаи мо гӯё чунин ақида вучуд дорад, ки ба хонаву дари тоза фариштаҳо назар намуда, файзу барака дар он хонадон зиёда мегардад.

Иди Рамазон низ иди пуршукӯҳтарини тамоми мусалмонони дунё буда, дар ин моҳ, яъне моҳи рамазон шахсоне, ки қуввату дороии хешро доранд ва саломатиашон хуб аст, рӯза медоранд. Ин моҳ, моҳи бахшидани гуноҳҳо аст. Дар ин моҳ агар инсон чӣ қадаре ки корҳои хайр кунад, нисбати корҳои хайри дар дигар моҳҳо кардааш чандин маротиба зиёд соҳиби савоб мегардад. Рамазон моҳест, ки дилҳоро равшану қалбҳоро пок ва гуноҳҳоро фориғ мегардонад. Ба ҷуз ин моҳи Рамазон, моҳи тоату ибодат, тиловати Қуръон, меҳру мурувват ва хайру эҳсон аст.

Яке аз шабҳои пурфайзтарини моҳи рамазон, ин **шаби қадр** аст. Иди Рамазонро иди фитр низ меноманд, ки шахсони саховатпеша дар ин рӯз ба یتимону мӯҳтоҷон, фақирону мискинон ва ба беваю бечорагон фитри рӯза медиҳанд. Миқдори фитри рӯза сари як шахси хонавода ба миқдори ду кило гандум ҳисоб карда мешавад. Ба ҷуз ин ҳар касе метавонад мувофиқи тавоноияш аз ин зиёдтар низ диҳад.

ХУЛОСА

Имрӯзҳо Ўзбекистони соҳибистиклоли мо маҳзари дурахшони ҷашну маросимҳо ва анъанаҳои миллист, ки ин боиси ифтихор ва сарбаландии мост. Эҳёи дубораи ҷашну маросим ва суннатҳои миллии мардумӣ дар замони истиклол дар ҳаёти маънавии мардум боз ҳам бо шукӯҳу шаҳомати хоса ворид гардидааст. Аксари ин маросимҳо, ба амсоли иди Наврӯз, Рамазон, Қурбон таҷассумгари одоби хирад, фарҳангу маданият, покнативу хушахлоқӣ, ҳуллас симои маънавии мардуми тоҷик ва тамоми мусалмонони дунёянд. Истилоҳу вожаҳои соҳаи урфу одат ва маросимҳои миллӣ, ки онҳоро калимаҳои мардумшиносӣ низ меноманд, дар лаҳҷаи тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд хеле фаровон

TILSHUNOSLIK

буда, дар ҳар соҳаи ҳаёти ҳаррӯзаи мардум баръало намоён мешаванд, дар лексикаи лаҳҷаҳои тоҷикони Сариосиё ва Самарқанд мавқеи махсусро дороянд. Ин навъи важаҳо чӣ хеле, ки дар боло баён кардем хеле фаровонанд. Вазифаи мо муҳаққиқони лаҳҷаҳои таҳқиқшаванда аз он иборат аст, ки ин вожаҳоро бо тамоми масъулият ҷамъоварӣ намуда, пешкаши умум гардонем. Ин гуна вожаҳо, асосан, бо маросимҳои миллии ва мардумшиносӣ вобастагии қавӣ дошта, аз қадим инҷониб қадру манзалати хешро нигоҳ дошта омадаанд. Дар натиҷаи ҷустуҷӯ ва таҳқиқоти илмӣ хеш дарк намудем, ки вожаҳои соҳаи урфу одат ва маросимҳои миллии дар лаҳҷаҳои таҳқиқшаванда ва аз дигар лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ тафовути зиёд надошта бошанд ҳам, онҳо дар тӯли асрҳои мавриди истифода қарор гирифтаанд.

АДАБИЁТҲО:

1. Бойбекова Р. Анъана ва урфу одатҳои миллии Самарқандиён // Р. Бойбекова. – Самарқанд 2020. – 101 саҳ.
2. Хонхӯчаева А. Халқ маросимларига оид этнографик лексемалар // А. Хонхӯчаева. – Самарқанд 2021. – 130 саҳ.
3. Умари Хайём. Наврӯзнама. Душанбе: -Адиб, 2012, -355 саҳ.
4. Туғрал Н. Девон. Душанбе: -Пайванд, 2011. -765 саҳ.
5. Баротов Б. Кӯчак – махзани фарҳанги мардумӣ // Б.Баротов. –Тошкент. “Турон замин зиё”, 2014. – 100 саҳ.
6. Аҳмадов Р. Наврӯзи ҳуҷастапай. - Душанбе: Ирфон, 2001.-145 саҳ.
7. Аҳмадов Р. Наврӯзи оламафрӯз.- Душанбе: Ирфон, 1978. -174 саҳ.
8. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Душанбе: Дониш, 2007. -465 саҳ..
9. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯии тоҷикон. – Душанбе: Дониш, 1978. 156 –саҳ..
10. Ҳақимов Н. Мусиқии ҷашни арӯсии тоҷикон. – Ҳуҷанд: Нури маърифат, 2003. -142 саҳ.
11. Ҷӯраев, М, Худайкулова, Л. Сурхондарё тӯй маросим фолклорининг ўзига хос хусусиятлари. //Фар. ДУ. илмий хабарномаси. – Фарғона , 2005. - №3.-саҳ. 32-34.
12. Жўраев, Д. “Келин тушди” маросими. – Тошкент: Республика халқ ижодиёти маркази, 2002. – 123 саҳ..
13. Шукурова, А. Вижагиҳои гуфтугӯии тоҷикони хуфари ноҳияи Сариосиё // А. Шукурова//Ares. Academic research in educational sciences, 2021, С. 1515-1519.
14. Шукурова, А. Таҳлили лексикӣ-қиесии вожаҳои соҳаи урфу одатҳои мардумшиносӣ дар лаҳҷаи тоҷикони Хуфари ноҳияи Сариосиё // А. Шукурова // Involta Innovation Scientific Journal, 2023, - 70 саҳ.